

mutatja e költészet lehetőségeit és az esetleges ellehetetlenülés veszélyét. A képekben való gondolkodástól a köznyelv megújításáig, a metaforikus versbeszédétől a figyelmet önmagára irányító, merészebb szóhasználatig, a közvetlen valóságghiteltől a hitelesen teremtett valóságig — e tényezők kölcsönös egymásra hatásától függ ennek a világszemléletében, morális igényességében rokonszenves költészetnek a jövője. (*Szépirodalmi.*)

MÁRKUS BÉLA

Kalász László: Nehéz a szó

A költő első verse 1952-ben jelent meg, első kötete 1967-ben, válogatott versei pedig tavaly, 1984-ben láttak napvilágot. Az évszámok mutatják, hogy a pályakezdés igencsak elhúzódott. Az akkoriban még szokatlan lassúság nagy károkat talán mégsem okozott, mert az első verseskötet meglepően érett volt, az önálló hang keresésének megszokott zsengei már nem is kerültek be abba az első „válogatott” kötetbe. A *Szúnj meg idő* akkori olvasója máig jó emlékekkel őrzi Kalász László költői jelentkezését.

Az első könyvet négy újabb követte, s most itt van előttünk a belőlük készült válogatás. Alig több mint száz vers, a kötetekben megjelenteknek mintegy harmada kapott csak helyet ebben a karcsú kötetben. Szükszavú és szigorú válogatás, de ez így stilusos, hiszen Kalász László alapvetően szűkszavú és szigorú költő. Bármily alaposan nézi is át az ember a válogatást, s veti egybe az egyes kötetek anyagával, lényegi kifogásokat nem emelhet. Vannak — nyilván vannak — versek, melyeket az olvasó hiányolhat, melyek egy másik válogatásban még helyet kaphattak volna, de ha húsz-harminc verssel több lenne itt, lényegesen az sem változtatna az összképen. Elsőként azt érdemes tehát észrevennünk, hogy egy költő tudott szigorú lenni önmagához, s volt mersze úgy dönteni, hogy az eddigi életmű felmutatásának ne legyenek mennyiségi szempontjai.

A válogatás szűkszavúsága nemcsak a szigorral, hanem a szerénységgel is összefügghet. Az olyan ember, akit a siker csillogása rendre elkerül, aki negyvenévesen is fiatal költőnek számított, könnyebben mérheti be magának a reális önértékelés pontjait. Nyilván az ilyenfajta költő számára is fontos minden vers, de talán hamarabb és nagyobb erővel döbben rá arra, hogy *Nehéz a vers* és *Nehéz a szó*. Ezek a verscímek még az első kötetből valók, s nem véletlen, hogy a válogatás is azt a címet kapta: *Nehéz a szó*. Minden költőt fenyeget az elhallgatás veszedelme, a megszólalás és az újra megszólalás kinja. De itt nemcsak erről van szó, hanem a költő felelősségéről is. Egy olyan típusú ars poeticáról, amely a költészetet szolgálatnak tekinti, s nem a költő emberi önmegvalósítását, hanem az olvasó életének segítségét, teljesebbé tételét tartja fő feladatának.

De még ezen az úton is többféle módon lehet haladni. Nemcsak a külső körülményekben, hanem az emberi alkatban, a költői jellemében is meghatározó a szerénység, a visszafogottság. Nagyon kevés magyar költő van a

huszadik században, aki egész életét falun tölti. Ez a pusztán életrajzának látszó tény feltétlenül formálója és meghatározója Kalász László költészetének. A fővárostól messze, a városoktól távol, ha nehezebb is, de lám, nem lehetetlen költőnek maradni. Úgy lehet itt *kiválni*, hogy közben mindennap *elvegyülten* kell élni azokkal a *dolgos tömegekkel*, akikért a költő szól. A hétköznapi életnek ez a testmelege hiteltelenné tenné a nagy szavakat, a harásányságot, a prófétáló magatartást. Az itt élő költő nem járhat évtizedekkel embertársai előtt, nem a jövőt, hanem elsősorban a jelent kell lakhatóvá rendeznie.

Kalász László tehetségét bizonyítja, hogy pontosan felismerte ezt a helyzetet, és e szerint alakította költészetének évtizedeit. A mindenkire szólás általánosságának veszélyét elkerülte, s máig nem irodalmi, hanem hétköznapi környezetből meríti élményeit. Egyik korai versében így ír: „Úgy, hogy mindenki / hallja / úgy fogjak dalba / mindig / s úgy végezzem / hogy ne vérezzen / el ami szólni indít / s hogy hallja meg / végső szavát is / dalomnak e világ / nemcsak Szeged / A Hold vagy Párizs / de falum legalább”. Az egyesnek és az általánosnak ezt a „földhözragadt” dialektikáját mindmáig megőrizte Kalász László, s alighanem ez adja verseinek legnagyobb értékét.

A válogatott kötet utolsó sorai így hangzanak: „Mintha rögtön meghalnék / úgy kellene élnem / születéstől halálig / tartó emberségben”. A születéstől halálig tartó emberség programja visszasugárzik az egész kötetre. Úgy vélem, hogy Kalász László verseinek legnagyobb érdeme éppen ez a földközeli, testmeleg emberség. Mind a pátoszt, mind az érzelgősséget elkerüli. Tárgyszerű, de érzelmeit sem rejti el, s legszebb verseit szelíd, visszafogott pátosz hatja át. Az emberség igazi próbája nem az, ha az emberiséget szeretjük, hanem az, ha a környezetünkkel tudunk együtt élni. Ha családunk körében tudjuk az otthonosság és az emberség példáit felmutatni. Ilyen emberiséget sugárzó nagy vers a *Szint vallok a szelekkel*, s ilyen a legutolsó kötetből a *Nőttön nő* vagy a *Nem tudsz*. Az előbbi vers a komorabb hangot próbálja elűzni kalevalás hangvételével:

ülj asszonyom az ölembé
ha ölelni jön kedvem
ha ölelni jön kedvem
ülj asszonyom az ölembé!
három gyermek hozz poharat
három gyermek szaladozzál!
egy pohárban bort boldogat
egyben keserű sört hozzál!

egyben pedig a legerős
körülgöngyöződő álmat
hogy már dolgom lenne egész
teljes útja a Világnak!

A másik vers az öreg szülők portréját adja, s a velük szemben tehetetlen, rajtuk segíteni nem tudó fiú keserűségét szólaltatja meg, s az elmúlás bánatát az elmúlás törvényszerűségének és a fiúi szeretetnél is nagyobb szülői szeretetnek az érzékeltetésével oldja fel: „nem kell már rajtunk segíteni

fiam / mi orrabukva is kapálunk / csak ne legyen csak ne legyen / igen nagy terhedre halálunk”.

Kalász László egyetlen verstípust részesít előnyben. A vers címe az első sorból emelkedik ki, s mintha egy véget nem érő költői magánbeszéd újabb és újabb szólamai lennének az egyes darabok. Költői korszakai nincsenek, bár változik, mélyül, érettebbé válik — lényegében és megjelenési formájában is azonos a korai és a késői vers. A formai elemek a hagyományokhoz kötődnek, a lazítások, szabálytalanságok nem kirívóak. Erőtéljes ritmusa van a verseknek, néha tiszta magyaros vagy időmértékes, máskor kevert.

Egy válogatott kötet megjelenésekor elsősorban az értékeket szükséges felmutatni. Egyoldalú lenne azonban a kép, ha nem esne szó arról, hogy a szerénységnek, az önkorlátozásnak hátrányai is vannak. Az a gondolat, hogy „nehéz a szó”, azt is jelenti, hogy „verseim inflációja / vállrafektet a kásás hóba”. Az inflálódás, az önisméltés veszélye valóban állandó kísérője Kalász Lászlónak. S a tömörség ellenére nemegyszer szervesetlen sorok, képek maradnak a versben. Ritkán erőnye a költőnek a feszes szerkezet. Az általa kidolgozott verstípus is megköveteli a szerkezeti felépítettséget — s erre sok példát lehetne idézni —, de sok olyan példát is sorolhatnánk, amely egyszerűen a költő figyelmetlenségének, a húzás, az átdolgozás elkerülésének a következménye. Pedig ez a válogatás jó alkalom lett volna néhány vers átigazítására.

Másrészt bármennyire is erény egyfajta verstípus és egyfajta hangvétel következetes alkalmazása, bizonyos monotónia veszélyét hordja magával. Kalász László nem egyhúrú költő, s van néhány olyan verse, amely szerint az alaphangtól eltérő módon is érvényesen tud szólni. Nagy erővel tudja például a már említett kalevalás hangot megszólaltatni (*Végtelen rét havában, Nőttön nő*). Másrészt van érzéke a groteszkhez, az iróniához is. Talán a legszebb példa: MÉLY / Holló- / kék / színű ez a / karácsony / Krisztus születését / bejelentem a tanácson”.

Maradandó értékeket már eddig is, és így is létrehozott Kalász László. Megbecsült helye van a mai magyar költészetben. Költői pályájának félidejében azonban nemcsak visszafelé, hanem előre is érdemes tekinteni. A kritikus tanácsot aligha adhat, inkább várja hát a pálya újabb eredményeit. (*Magvető.*)

VASY GÉZA

Bella István: Az ég falára

A hajdanvolt „Hetek” egyik legjelentősebb alakja öt (a gyerekversekkel együtt hat) kötetének megjelenése után sor kerülhetett életművének áttekintésére, megrostálására is: válogatott verseinek gyűjteménye az 1958-tól 1981-ig terjedő csaknem negyedszázad termését reprezentálja.

Bella István pályakezdése és költészetének kibontakozása egybeesett a magyar társadalom heves politikai erőpróbáinak elcsendesedésével, s az új típusú — elsősorban gazdasági — erőpróbák megjelenésével; egyszóval: a konszolidáció kialakulásával. Teljesen nyilvánvaló — s ezt nemcsak Belláék, de